

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Viite:

Imppola, J. J. (2021). Rahojen keräilyn ABC, osa M : M niin kuin markka. *Keräilyuutiset* 32(4), 8–13.

Rahojen keräilyyn

ABC

Osa M

M niin kuin markka

Kuva 1. Goslarin Otto-Adelheid-Pfennig ajanjaksolta 991 - 1040). Paino 1,17 g. Tämän poikkeuksellisen hyvin lyödyn rahan arvo on noin 350 €.

Kuva 2. Badenin Pfennig noin vuodelta 1400, imitataatio Strasbourgin denarista. Bernhard I (1372-1431). Paino 0,3 g, halkaisija 15 mm. Arvo noin 20 €.

Jo 1000-luvulla oli painoyksikkö mark eli markka käytössä nykyisen Saksan alueella jalometallien (kulta ja erityisesti hopea) painoyksikkönä, joka vastasi perinteisesti noin kahdeksaa unssia tai puolta paunaa (alun perin tämä vastasi siis 120 hopeapenninkiä) ja siten esimerkiksi Kölnin markka vastasi noin 234 grammaa. Markka esiintyi vain kirjanpito- ja laskutusyksikkönä, kukaan ei tehnyt 234 grammaa hienohopeaa sisältäviä hopearahoja. Mutta esimerkiksi suuria määriä hopeapenninkejä saatettiin sulattaa isoksi hopeamöhkäleeksi, johon sitten leimattiin sen paino ja hopeapitoisuus. Näitä möhkäleitä ei voi kutsua rahoiksi, vaan ne olivat vain leimattuja metalliharkkoja.

Penningin arvo heikkeni keskiajalla rajusti, mitä kuvaa hyvin esimerkiksi Oldenburgin noteerauksien kehityksestä:

alkaen 751

1 mark hopeaa = 120 Pfennig.

1 Pfennig = 1,95 g hopeaa.

1225:

1 mark hopeaa = 660 Pfennig.

1 Pfennig = 0,35 g hopeaa.

1344:

1 mark hopeaa = 960 Pfennig.

1 Pfennig = 0,24 g hopeaa.

1400:

1 mark hopeaa = 1200 – 1400 Pfennig.

1 Pfennig = 0,17-0,20 g hopeaa.

Keskiajan Ranskassa oli käytössä “poids de marc”-niminen laskuyksikkö, joka sekkin vastasi puolta paunaa eli 8 unssia. Myös keskiajan Englannilla oli oma mark-niminen laskuyksikkönsä, joka vastasi 2/3 paunaa eli 160 pennyä. Aivan kuten 12 troy-unssin pound (pauna) antoi ajan oloon nimensä rahayksikölle, tuli painoyksiköstä markka ajan oloon nimi rahayksikölle. Koko Eurooppa valmisti ja käytti 1400-luvulle asti hyvin pieniä lopulta reilusti alle gramman painaneita denareita/penninkejä. Vasta 1400-luvun loppupuolella tehdyt merkittävät hopealöydöt sekä parantunut kaivostekninen osaaminen ja Amerikan löytö/ryöstöretkien jalometallisaaliit loivat tarpeen ja mahdollisuudet ottaa käyttöön merkittävästi suurempia hopearahoja.

Kuva 3. Tanskan halvmark (8 skilling) vuodelta 1532. Fredrik I (1523–1533). Paino 3,62 g. Kuvan rahan arvo on noin 1 200 €.

Kuva 4. Hansakaupunki Lyypekin 1 markan raha vuodelta 1549. Paino 18,99 g. Tämän rahan arvo on noin 250 €.

Kuva 5. Ruotsin ½ markan raha vuodelta 1536. Kustaa Vaasa (1523-1560). Paino 5,88 g. Ruotsin marka oli siis Tanskan markkaa merkittävästi arvokkaampi, mutta kuitenkin vain reilut puolet Lyypekin markasta. Kuvan poikkeuksellisen hyväkuntoisen rahan arvo on noin 7 000 €.

Ensimmäinen maa, joka otti käyttöön marka -nimisen rahayksikön, oli Tanska, jossa aloitettiin vuonna 1529 markkarahoisten hopearahojen lyönti. Aluksi rahoissa ei ollut arvomerkitä, mutta vuodesta 1559 alkaen rahoihin merkittiin arvomerkitä marck danske.

Alun perin Tanskan marka perustui Lyypekin markkaan, joka oli hansakautien Lyypeki, Hampuri, Wismar, Lüneburg, Rostock, Stralsund ja Anklam vuonna 1502 rahasäännöksellään luoma ”yhteisraha”, joka vastasi 192 pfennigiä.

Kuten kuvien 3 ja 4 rahojen painoista huomaamme, oli Tanskan marka tullessaan rahakäyttöön huomattavasti heikentynyt Lyypekin vastaavasta.

Ruotsissa otettiin vuonna 1536 käyttöön marka -niminen rahayksikkö, joka vastasi 8 äyriä. Näin ollen Ruotsi oli ensimmäinen maa, jossa lyötiin markkarahoja ja tämä rahayksikkö pysyi käytössä toki kooltaan ja koostumukseltaan vaihdellen 1700-luvun loppupuolelle asti; käyttörahana eri nimellisarvoina vuoteen 1755 ja largesse-juhlarahoina (2 marka) vuoteen 1772 asti.

Koska Suomi oli tuolloin osa Ruotsia, oli marka siis Suomessakin käytössä ollut rahayksikkö. Suomen kannalta kuitenkin merkittävimmät tämän ajan markat ovat Kustaa Vaasan Turussa lyöttyt puolen ja yhden markan hopearahat. Kaikki Turussa lyödyt rahat ovat nykyisin sekä haluttuja että kalliita keräilykohteita.

Erityisesti Saksan alueen valtioissa oli käytössä 1400-luvun loppupuolelta lähtien yhtenä rahayksikkönä markkoja, sen osia ja monikertoja. Mitään yhteistä standardia markan painosta ja pitoisuudesta ei ollut. Markka ei myöskään itsessään ollut juuri minkään maan päärahayksikkö, vaan yleensä hopeataaleria merkittävästi pienempi rahayksikkö, jonka arvo yleensä määriteltiin skillinkeinä, penninkeinä tai kuten Ruotsissa äyreinä.

Kuva 6. Turussa lyöty 1 markan raha vuodelta 1556. Kustaa Vaasa (1523-1560). Paino 11,62 g. Tämän hyvin keräilymarkkinoilla halutun rahan, joka on siis ensimmäinen Suomessa lyöty yhden markan raha, arvo on nykyisin noin 6 000 – 8 000 €.

Kuva 7. Suomen ensimmäinen marka vuodelta 1860. Arvo hyväkuntoisena noin 2 000 €.

Ensimmäinen maa, joka nimesi päärahayksikkönsä markaksi oli Suomi, joka Venäjän suuriruhtinaskuntana sai oman rahansa markan 4. huhtikuuta 1860 keisarin antamalla ”Keisarillisen Majesteetin Armollinen Ilmoitus muutetusta rahayksiköstä Suomen Suuriruhtinanmaalle”. Aluksi sataan penniin jakautuva Suomen markka oli sidottu Venäjän hopearuplaan suhteella 1 hopearupla = 4 markkaa. Aluksi Suomessa laskettiin liikkeelle vain seteleitä; 1 ja 3 markan setelit mallia 1860 ja 12, 20, 40 ja 100 markan setelit mallia 1862. Oudot nimellisarvot selittyvät markan ruplasuhteella (12 mk = 3 rbl, 20 mk = 5 rbl, 40 mk = 10 rbl ja 100 mk = 25 rbl), koska seteleiden haluttiin olevan yhtenevät Venäjän setelistön kanssa. Metallirahan tuotanto ja liikkeellelasku alkoi vasta vuonna 1864 1 pennin kuparirahalla ja 50 pennin sekä 1 markan hopearahoilla. Suomen markka tuli omaksi hopeakantaiseksi rahayksiköseen vuonna 1865 ja kultakantaiseksi vuonna 1877.

Saksa otti käyttöön vuonna 1871 tapahtuneen yhdistymisen yhteydessä uuden kaikki entiset osavaltioiden ja vapaakaupunkien rahayksiköt korvaavan rahayksikön markka, joka jakaantui 100 pfennigiin. Saksalaisen tehokkaasti uudet rahat korvasivat kierrossa olleet

Kuva 8. Preussin osavaltiossa vuonna 1871 lyöty 20 Saksan markan kultaraha. Kyseisenlainen raha on myyty Heritage Signature Sale huutokaupassa #3044 tammikuussa 2014 vajaan 4 000 € hintaan.

Kuva 9. 100 DM seteli mallia 2. tammikuuta 1980. Arvo suunnilleen vaihtosuhteen mukainen eli 50 €.

muut rahat ja vuonna 1873 Saksan marka sidottiin virallisesti kultakantaan, vaikkakin kultarahojen lyönti olikin alkanut Preussin osavaltiossa jo vuonna 1871.

Saksan alkuperäinen marka koki kovia ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä hyperinflaatiossa, jossa sen arvo ehti romahtaa yhteen biljoonasosaan (1/1 000 000 000 000) ennen stabiloitumistaan. Uusi Reichsmark, joka siis vas-

tasi yhtä biljoonaa inflaatiomarkkaa, koki sekin kovia toisen maailmansodan aikana ja se korvautui vuonna 1948 Länsi-Saksan kivikovaksi osoittautuneella Deutsche Mark:illa (DM) ja DDR:n markalla, joka katosi DDR:n myötä vuonna 1990. DM jatkoi vahvana, kunnes käteis-DM korvautui eurolla vuonna 2002.

Ensimmäisen maailmansodan melskeiden aikana syntyi marka -nimisiä

rahayksiköitä sekä Puolaan että Saksan miehittämään Liettuaan ja Eestiin. Puolan marka koki sodan jälkeen ravakan inflaation ja se korvattiin vuonna 1924 uudelleen käyttöön otetulla periaatteessa kultakantaisella zlotyalla, joka vastasi 1 800 000 vanhaa Puolan markkaa.

Myös Liettuan alueella kiertäneet (Ost)mark-arvoiset (Liettuassa käytettiin myös nimitystä auksinas) setelirahat pois-

Kuva 10. 1000 DDR-markan seteli mallia 1948. Vuodesta 1955 lähtien oli suurin kierrossa ollut seteli 100 markkaa. Arvo taittamattomana noin 100 €.

Kuva 11. Puolan 10 000 000 markan seteli vuodelta 1923. Tämä seteli oli puolan markan inflaation huipentuma. Kuvan setelin arvo (kunto 7-8) on noin 300 €.

Kuva 12. Lietuvos Ukio Bankas 500 ost markiu mallia 1919–1920. Erimmäisen harvinainen, ollut kaupan vuonna kesäkuussa 2017 Christoph Gärtnerin GmbH & Co. KG:n huutokaupassa 9 000 € lähtöhintaan, ei myyty.

Kuva 13. Eesti 5 000 marka 1923. Tästä setelistä tunnetaan vain mitätöintilävistettyjä ja PROOV-leimattuja tai sarjanumerolla 000000 olevia kappaleita. Tämä Eestin harvinaisimman ja kalleimman setelin tuore myyntinoteeraus on tammikuulta 2020, jolloin Stack's Bowers & Ponterio NYINC huutokaupassa kyseisen laisesta setelistä maksettiin huutomaksuineen noin 9 000 €.

tuivat käytöstä ja ne korvattiin 2. loka-kuuta 1922 uudella omalla litas (monikko litu) rahayksiköllä. Liettuassa ehdittiin myös laskemaan liikkeelle Lietuvos Ukio Bankas -pankin omia seteleitä, joista tunnetaan ainakin 50, 500 ja 1 000 ost markiu:n nimellisarvot. Nämä kaikki ovat erittäin harvinaisia.

Myös Eestin valtio aloitti vuonna 1918 mark -nimisellä rahayksiköllä, joka sekini aluksi vastasi saksalaismiehittäjän (Ost)markkaa. Eestin marka vaihdettiin krooniksi vuonna 1928 vaihtosuhteella 100 mark = 1 krooni.

Ainoa maa, jolla on nykyisin käytössä rahayksikkönä marka, on Bosnia Hercegovina, joka korvasi vuonna 1994 epävakaa valuuttansa dinarin (sekä maassa kiertäneet naapurimaiden valuutat) Saksan D-markkaan sidotulla konvertibilna markalla (vaihdettava marka). D-markan korvaututtua eurolla Saksan liittyessä euroon jatkoi Bosnia-Herzegovina omalla konvertibilna markallaan, joka on nykyisin DM:n sijasta sidottu euroon kiinteällä suhteella 1 BAM = 0,511292 EUR.

Kuva 14. Bosnia-Herzegovinan 5 konvertibilna marka (KM) raha vuodelta 2009. Valuuttarvo 2,50 €.